

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

IVA GRABAR

REGIONALNA POLITIKA ITALIJE

Završni rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

IVA GRABAR

REGIONALNA POLITIKA ITALIJE

Završni rad

JMBAG: 0303056477, redovita studentica

Studijski smjer: Ekonomija

Predmet: Regionalna ekonomika

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: ekonomija

Znanstvena grana: opća ekonomija

Mentorica: doc. dr. sc. Lela Tijanić

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Iva Grabar, kandidatkinja za prvostupnicu ekonomije, smjera Ekonomija ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, rujan 2019. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Iva Grabar dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Regionalna politika Italije“, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, rujan 2019. godine

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. REGIJE ITALIJE.....	3
2.1. OBILJEŽJA REGIJA ITALIJE	3
2.2. MAKROEKONOMSKI POKAZATELJI REGIJA ITALIJE	8
2.3. TALIJANSKI SJEVER VS. TALIJANSKI JUG	10
2.4. KONCEPT TREĆE ITALIJE	11
3. REGIONALNA POLITIKA ITALIJE	14
3.1. REGIONALNA POLITIKA – DEFINICIJE I OBILJEŽJA.....	14
3.2. POVIJESNI RAZVOJ REGIONALNE POLITIKE EUROPSKE UNIJE	16
3.3. POVIJESNI RAZVOJ REGIONALNE POLITIKE U ITALIJI.....	20
3.4. REGIONALNA POLITIKA ITALIJE U SUVREMENO DOBA.....	23
4. REGIONALNA POLITIKA I FONDOVI	26
4.1. ZNAČAJ FONDOVA U PROVEDBI REGIONALNE POLITIKE ITALIJE	26
4.2. PRIMJERI DOBRE PRAKSE.....	31
4.2.1. ONDA BLU	31
4.2.2. PRESTITO D'ONORE.....	32
4.2.3. JASLICE U GRADU DRO'	32
5. ZAKLJUČAK	34
LITERATURA	36
POPIS SLIKA.....	39
POPIS TABLICA	40
POPIS GRAFIKONA	41
SAŽETAK	42
SUMMARY	43

1. UVOD

Regionalna politika jedna je od temeljnih ekonomskih politika na razini svake države. S obzirom na njezin značaj, motive i funkcije ističe se kao makroekonomska politika, a smatra se opravdanim prezentirati je i kao makro socio-ekonomsku politiku sagledavajući učinke ili rezultate koje postiže.

Italija je dugogodišnja članica Europske unije, što implicira njezinu dugoročnu integriranost u regionalnu politiku ove nadnacionalne tvorevine. Unatoč tome, angažman Italije u prvotnim razdobljima razvoja regionalne politike Europske unije, ali i nacionalne regionalne politike nije bio potpun, učinkovit i produktivan. Brojna ograničenja i problemi u povijesnim razdobljima uvelike su utjecali na regionalne nejednakosti koje su i danas čvrsto zastupljene. U tom kontekstu misli se na znatno zaostajanje južnog dijela za onim sjevernim, o čemu najbolje svjedoče pokazatelji bruto domaćeg proizvoda (BDP-a), zaposlenosti i nezaposlenosti, socijalne isključenosti stanovništva i rizika od siromaštva.

Konkretniji napredak u razvoju regionalne politike ove države nastupa s početkom 21. stoljeća. U to vrijeme Italija je javno prezentirala i počela zastupati nacionalne interese, kao i regionalne prioritete. Veliki poticaj napretku u reduciranju regionalnih nejednakosti daju Europski strukturni i investicijski (ESI) fondovi, no za kvalitetno i efikasno provođenje navedenoga i dalje je važno unaprijediti brojna područja. Moguća strategija zasniva se na razvoju klastera, odnosno povezivanju malog i srednjeg poduzetništva, jačanju izvozne orijentacije i maksimiziranju domaće proizvodnje.

Cilj rada je istražiti značenje i važnost regionalne politike na primjeru Italije. Pored toga, cilj je obraditi specifičnosti regionalne politike te ukazati na osnovna ograničenja, probleme i moguća rješenja. Svrha rada je ukazati na značaj Europske unije u stabilizaciji regionalnih nejednakosti i u jačanju regionalne politike.

Rad se strukturno sastoji od pet poglavlja. Nakon uvodnog dijela slijedi poglavlje koje identificira regije Italije te obrađuje osnovne razlike i disparitete među njima.

Posebice se pažnja posvećuje razlikama između talijanskog juga i sjevera. Sljedeće poglavlje analizira povijesni razvoj regionalne politike Europske unije i Italije. Prikazuju se povijesna i aktualna ograničenja u ovome području. Također, predložena su osnovna obilježja u kontekstu suvremenih dostignuća i prioriteta ove politike. U pretposljednem poglavlju obrađuje se značaj ESI fondova u području unapređenja regionalne politike Italije. Također, daju se primjeri uzorne prakse.

Za potrebe istraživanja korištene su metoda analize i sinteze, induktivna metoda, metoda komparacije i metoda apstrakcije. Radu su poslužile i metoda dokazivanja, studije slučaja i metoda deskripcije.

2. REGIJE ITALIJE

Italija se prostire na površini od 301 338 km². Glavni grad je Rim, a ukupan broj stanovnika 2018. godine iznosio je 60,4 milijuna. Godine 2018. BDP je iznosio 1 725 milijarde eura, a BDP po stanovniku 26 700 eura. Iste godine zabilježeno je 10,7% nezaposlenih, dok je udio zaposlenih iznosio nešto manje od 60% (World Bank, 2019.).

S gledišta sektorske strukture prevladavaju usluge. Uslužni sektor generira oko 73% BDP-a i generira 65% ukupne zaposlenosti u zemlji. Industrija generira oko 25% BDP-a i oko 31% ukupne zaposlenosti (World Bank, 2019.).

Glavne talijanske industrije su (World Bank, 2019.):

- turizam;
- strojevi i kemikalije;
- željezo i čelik;
- prerada hrane;
- tekstil, odjeća i obuća;
- motorna vozila;
- keramika.

Poljoprivreda najmanje pridonosi ekonomiji ove države, sa samo 2% BDP-a, te oko 4% ukupne zaposlenosti (World Bank, 2019.).

Italija je punopravna država članica Europske unije od samog početka nastajanja integracije. Iako se posebna pažnja poklanja regionalnoj politici i ujednačenom regionalnom razvoju među regijama su vidljivi značajni regionalni dispariteti.

2.1. OBILJEŽJA REGIJA ITALIJE

Definicije regija razlikuju se na temelju motiva, kriterija regionalizacije, pristupa autora koji definiraju regije i sličnih čimbenika. Definicija koja je poslužila razradi problematike u ovome radu definira pojam regije kao „geografsko područje u kojem

se razvijaju određene vrste gospodarske aktivnosti, gdje postoji stanovita mreža prometnica povezanih centralnih i gravitirajućih naselja, što u perspektivi ima šansu daljnjeg planskog razvijanja, u kojemu stanovništvo ima specifičan način života, vjerovanja i običaja“ (Bjelajac, 2010., 46.). Prema NUTS klasifikaciji (Nomenklaturi prostornih jedinica za statistiku), u statističkom kontekstu NUTS regija može imati dva različita značenja. Može se odnositi na geografsko područje na nacionalnoj razini i na nižim razinama upravljanja. Klasifikacija je bitna za prikupljanje i obradu usklađenih pokazatelja u Europskoj uniji te za provedbu regionalne politike. Unutar Europske unije zemlje se ponekad grupiraju i u nadnacionalne regije poput baltičkih država članica, Beneluksa, mediteranskih država članica ili nordijskih država članica (Eurostat, 2013.).

Prije analize regionalnih dispariteta ili nejednakosti na primjeru regija Italije, smatra se korisnim ukratko predstaviti svaku od njih. Na taj način se nastoji ukazati na specifičnosti ovih regija, njihove komparativne prednosti i ostala obilježja. Regije Italije su redom (Enciklopedija, 2019.):

- Abruzzo – ruralno područje koje se nalazi u blizini centra države. Turistički nije značajnije aktivno iako raspolaže autentičnom i vrlo heterogenom atrakcijskom osnovom. Tijekom povijesti ova regija bila je poznata po iznimno prevladavajućem siromaštvu, a posljedice se osjećaju i danas;
- Valle d'Aosta – smještena je u sjeverozapadnom dijelu Italije. Regija je planinskog karaktera, što utječe na njezin gospodarski potencijal i profil. Iako se čvrsto oslanja na poljoprivredu, jedna je od najbogatijih regija države;
- Basilicata – južna regija koja je vrlo rijetko naseljena i uglavnom ruralnog karaktera. Iako ima raznoliku resursnu osnovu, predstavlja jednu od siromašnijih regija;
- Calabria – južna regija, planinskog karaktera, koja se ističe nerazvijenošću i relativnim siromaštvom;
- Campania – južna regija iznimnog turističkog potencijala, koja se tijekom povijesti borila s visokim siromaštvom. Danas je druga po naseljenosti u Italiji;
- Emilia-Romagna – nalazi se na sjevernom dijelu i vrlo je bogata regija te bilježi treći po veličini BDP po stanovniku u Italiji;

- Friuli-Venezia Giulia – regija manje površine koja se nalazi na sjeveroistočnom dijelu Italije, graniči s Austrijom i Slovenijom. Riječ je o autonomnoj regiji koja je turistički aktivna i vrlo razvijena;
- Lazio – treća najmnogoljudnija regija Italije, ističe se iznimnim turističkim potencijalom, ali i razvijenošću;
- Le Marche – regija u središnjoj Italiji, brdsko-planinskih obilježja. Povijesno je riječ o poljoprivrednoj i siromašnoj regiji, no danas biva poznata po specijaliziranim industrijama, kao što su drvna i tekstilna. Također, razvijen je i turizam;
- Liguria – nalazi se u sjeverozapadnoj Italiji, a poznata je po brodogradnji i ribarstvu;
- Lombardia – sjeverna regija i ujedno najbogatija regija Italije. Osobito je poznata po sektoru industrije, usluga i poljoprivrede. Ujedno je i najmnogoljudnija regija;
- Molise – regija kratke povijesti i najmanja regija Italije. Zasniva se na poljoprivredi, a strateški proizvodi su vino, maslinovo ulje, mliječni proizvodi, voće i povrće, žitarice;
- Piedmont – sjeverna regija koja se zasniva na poljoprivredi i stočarstvu. Također, tu se nalaze vodeće kompanije u industriji, posebice automobilske;
- Puglia – južna regija koja se suočava s visokim siromaštvom. Poljoprivredni sektor je najvažniji, a nadopunjuje ga industrija. Turizam u proteklim godinama raste;
- Sardinia – otočna regija, ruralnog i poljoprivrednog karaktera,
- Sicilia – otočna regija vrlo razvijenog turizma;
- Trentino-Alto Adige – autonomna regija sjeverne Italije, bogate kulture i razvijene baštine. Ima tendenciju razvoja turizma;
- Toscana – vrlo poznata po poljoprivredi, osobito poznatim vinima, gastronomiji i turizmu;
- Umbria – središnja regija Italije, koja se ističe ruralnim karakterom i dominacijom poljoprivrede;
- Veneto – jedna je od najbogatijih i najrazvijenijih regija u Italiji, a ujedno i najpoznatija regija. Kroz povijest je bila izrazito poljoprivredno orijentirana, a

tijekom druge polovice 20. stoljeća dolazi do intenzivnog razvoja industrije i turizma.

Vidljivo je kako su sjeverne regije Italije jače razvijene i gospodarski aktivnije od onih u južnom dijelu, što će biti detaljnije prikazano u idućem potpoglavlju. Pri analizi regionalne politike i stanja regija u ovoj državi, upravo se zbog toga često govori o bogatom sjeveru i siromašnom jugu.

Prikaz regija Italije daje se u nastavku (Slika 1.).

Slika 1. Regije Italije

Izvor: Jovičević Simin, M., Kalinić, M. i Blažević, Z. (2015.) *Koncept treća Italija – Zemlja mikropoduzeća i klastera. Praktični menadžment*, vol. 6., br. 1., str. 94.

Navedena specifikacija regija odgovara NUTS 2 razini, podjeli teritorija na regije prema smjernicama, preporuci i praksi Europske unije i postojeće regionalne politike. Podjela regija prema NUTS klasifikaciji Europske unije, prema prvoj i drugoj razini klasifikacije slijedi u nastavku (Tablica 1.). U poglavlju 3 bit će prikazana poveznica NUTS klasifikacije i regionalne politike te detaljnije osnovna obilježja spomenute klasifikacije.

Tablica 1. NUTS 1 i NUTS 2 regije Italije

NUTS 1	NUTS 2
Sjeverozapadna regija	Valle d'Aosta, Liguria, Lombardia, Piemonte
Sjeveroistočna regija	Emilia-Romagna, Friuli-Venezia Giulia, Trentino – Alto Adige, Veneto
Središnja ili centralna regija	Lazio, Marche, Toscana, Umbria
Južna regija	Abruzzo, Puglia, Basilicata, Calabria, Campania, Molise
Otoci	Sardinia, Sicilia

Izvor: prema Grzegorek, J. i Wierzbicki, A. P. (2019.) Multiple Criteria Evaluation and Ranking of Social Penetration of Information Society Technologies. Journal of Telecommunications and Information Technology. 2012 (4), str. 4. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/272168533_Multiple_Criteria_Evaluation_and_Ranking_of_Social_Penetration_of_Information_Society_Technologies (13.06.2019.).

Podjela regija na NUTS 1 i NUTS 2 razinu pojednostavljuje praćenje osnovnih makroekonomskih pokazatelja na ovim područjima. Jednako tako, značajna je u kontekstu praćenja regionalne razvijenosti i problema u pojedinim regijama te u prilagodbi regionalne politike aktualnim potrebama i stanju.

2.2. MAKROEKONOMSKI POKAZATELJI REGIJA ITALIJE

U nastavku se daje pregled glavnih pokazatelja regionalne razvijenosti, kao što su BDP i nezaposlenost, pokazatelji rizika siromaštva i socijalne isključivosti, na razini pojedinih NUTS regija Italije 2017. godine (Tablica 2.).

Tablica 2. BDP, nezaposlenost, siromaštvo – NUTS regije Italije 2017. godine

	BDP (mil. EUR)	BDP po stan. (EUR)	Nezaposlenost (%)	Nezaposlenost mladih (%)	Rizik od siromaštva i soc. isklj. (%)
Italija	1 724 955	28 500	10,6	34,7	28,9
Sjeverozapadna regija	567 394	35 200	7,0	26,6	20,7
Piemonte	132 671	30 300	8,2	32,9	22,0
Valle d'Aosta	4 453	35 200	7,1	-	19,9
Liguria	49 315	31 600	9,9	34,3	23,0
Lombardia	380 955	38 000	6,0	22,9	19,7
Sjeveroist. regija	398 790	34 300	6,0	20,6	16,1
Prov. Autonoma di Bolzano	22 274	42 300	2,9	10,2	8,5
Prov. Autonoma di Trento	19 473	36 100	4,8	20,1	19,3
Veneto	162 224	33 100	6,5	20,9	15,4
Friuli-Venezia Giu.	37 642	30 900	6,7	25,4	17,2
Emilia-Romagna	157 177	35 300	5,9	21,3	17,2
Središnja regija	369 780	30 700	9,4	31,0	25,3
Marche	41 183	26 800	8,1	24,2	24,9
Lazio	193 101	32 700	11,2	37,5	28,9
Toscana	113 798	30 400	7,4	24,5	20,8
Umbria	21 697	24 500	9,2	30,8	20,7
Južna regija	265 590	18 900	17,8	51,3	42,3
Abruzzo	32 559	24 700	10,8	31,3	34,8
Puglia	74 752	18 400	16,1	51,4	38,2
Basilicata	12 023	21 100	12,5	38,1	36,2
Calabria	33 706	17 200	21,6	55,6	46,3

Campania	106 430	18 200	20,4	54,7	46,3
Molise	6 121	19 800	13,0	47,3	38,3
Otoci	122 077	18 200	19,8	51,6	48,7
Sicilia	88 112	17 500	21,5	52,9	52,1
Sardinia	33 965	20 600	15,4	46,8	38,1

Izvor: Eurostat (2019.) Regions database. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/regions/data/database> (13.06.2019.).

Analizom predočenih pokazatelja daje se zaključiti kako Italija bilježi značajne regionalne nejednakosti. Općenito je moguće govoriti o znatno nerazvijenijem i siromašnijem jugu Italije. Ovi regionalni dispariteti najbolje se predočuju analizom BDP-a i BDP-a po stanovniku, kao i stopama nezaposlenosti. Razine BDP-a znatno su niže u južnim NUTS 2 regijama, nego one u sjevernim regijama. Regije centralne Italije se po spomenutom pokazatelju nalaze negdje u sredini, oko talijanskog prosjeka. BDP po stanovniku NUTS 2 regija Italije kreće se između 17 200 eura (Calabria) do 42 300 eura (Prov. Autonoma di Bolzano). Pri tome regija Lazio, u kojoj je smješten glavni grad, ima vrijednost BDP-a po stanovniku 32 700 eura te je zanimljivo istaknuti da je u Italiji NUTS 2 regija s najvišim BDP-om po stanovniku regija u kojoj nije smješten glavni grad.

Visoke stope nezaposlenosti bilježe regije južne Italije, posebno Calabria, Sicilia i Campania. U pojedinim regijama dugoročno je nezaposleno gotovo 15% stanovništva (Eurostat, 2019.). Stopa nezaposlenosti mladih iznosila je u Italiji 34,7% 2017. godine. Vidljivo je kako su ti udjeli veći u nerazvijenim regijama Italije. Jednako je i s gledišta udjela stanovništva u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Udjeli su iznimno visoki u regijama južne Italije te značajno manji na sjevernom dijelu.

Treba istaknuti kako sjeverne regije Italije ulažu značajnija financijska sredstva u obrazovanje stanovništva, a jednako tako raspolažu s većim udjelima visoko obrazovanih. Iako ovakvu praksu slijedi i južni dio države, zbog ostalih nepovoljnih čimbenika značajno zaostaje za prosjekom sjevera. To se često navodi kao jedno od vodećih ograničenja dugoročnog napretka i ujednačavanja razvoja ovih dijelova Italije (Deutsche Welle, 2019.).

2.3. TALIJANSKI SJEVER VS. TALIJANSKI JUG

U ekonomskoj misli i praksi, pri analizi gospodarstva Italije, često se raspravlja o opisanoj problematici velikih regionalnih dispariteta južnog i sjevernog dijela ove države. Regionalne nejednakosti potvrđene su u ovome radu također konkretnim makroekonomskim pokazateljima.

Kronična gospodarska nerazvijenost juga Italije negativno utječe i na opće socijalno te političko stanje, a o tome redovno izvještavaju i mediji. Problemi su toliko opsežni i brojni da ih je iznimno teško reducirati i otkloniti, posebice u nekom kraćem ili srednjoročnom razdoblju.

Na razini Italije, ali i Europske unije intenzivno se raspravlja o vodećim uzrocima i razlozima zbog kojih južni dio Italije ozbiljno zaostaje za onim sjevernim. Ozbiljnost situacije u južnom dijelu utjecala je i na to da se često naziva „talijanskom Grčkom“, što asocira na ozbiljnost krize ovoga područja (Deutsche Welle, 2019.). Glavni grad Rim nalazi se u regiji Lazio. Prema danim podacima vidljivo je da ova regija ima znatno veći BDP po stanovniku od onoga na razini Italije, kao i ostale razvijenije regije sjevernijeg dijela. Također, te regije generiraju visoki udio ukupnog BDP-a države.

U razdoblju od početka 21. stoljeća gospodarstvo juga Italije bilježi porast za svega 13%, dok je prosječna stopa rasta u tom razdoblju za ostatak Italije iznosila dvostruko više, odnosno 24% (Deutsche Welle, 2019.). Konkretnije, riječ je o rastu BDP-a u razdoblju od 2000. do 2013. godine. Ovi dispariteti rezultat su brojnih problema koji se odražavaju u Italiji već duže razdoblje, a za koje još uvijek ne postoje konkretnija, veća rješenja, s obzirom na brojna razvojna ograničenja juga.

Stope nezaposlenosti na jugu Italije, kao što je istaknuto, iznimno su visoke. Posebno je zabrinjavajuća činjenica da one u pojedinim regijama bilježe vrijednosti kod mlađeg stanovništva i iznad 50% (Eurostat, 2019.). Uzme li se u obzir činjenica da je tržište rada ogledni primjer stanja nekog gospodarstva, jasno je kako je situacija na ovome području, najblaže rečeno, zabrinjavajuća. Visoke stope nezaposlenosti determiniraju nisku gospodarsku aktivnost, kao i nizak BDP te stagnaciju ili opadanje

njegove vrijednosti. Naposljetku dolazi i do visokih stopa siromaštva te socijalne isključenosti što predstavlja začarani krug nepovoljnog socio-ekonomskog stanja.

Za gospodarsku stagnaciju, pa čak i nazadovanje talijanskog juga, postoje brojna objašnjenja. Neka od njih su (Deutsche Welle, 2019.):

- zakašnjeli industrijski razvoj krajem 19. stoljeća;
- konačno odustajanje od industrijalizacije;
- kriminal;
- previše subvencija ograničava razvoj poduzetničkog duha – primjerice između 2006. i 2013. godine iz europskih fondova i nekoliko nacionalnih fondova u zemlju se slilo oko 99 milijardi eura. Tim novcem je financirano oko 680 000 projekata, a njihova brojnost otežava praćenje projektne efikasnosti, realizacije i opravdanosti.

Daje se generalizirati kako je riječ o povijesnim i dugoročnim problemima te ograničenjima gospodarskog razvoja na ovome području. Iako se često imperativ postavlja na nepovoljna događanja i mogućnosti na tržištu rada, smatra se kako je u obzir potrebno uzeti sveukupnost ovih problema.

Nedavne studije o regionalnim nejednakostima u Europskoj uniji ukazuju na to da snažnije razlike nastaju u posljednjim desetljećima. Kako bi se suzbio predmetni problem mnoge regije, a tako i one talijanske, nastoje unaprijediti tehnološke promjene, obrazovni sustav i ekonomske snage, dok ostale već bilježe određeni napredak s obzirom na preusmjeravanje svoje proizvodne strukture u skladu s tekućim promjenama (Simongini, 2019.).

2.4. KONCEPT TREĆE ITALIJE

Kako bi se potpunije razumjela problematika regionalnih dispariteta u Italiji, važno je osvrnuti se i na neka protekla zbivanja. Tijekom 50-ih i 60-ih godina prošlog stoljeća u suvremenom dijelu Italije razvile su se velike i kapitalno intenzivne industrije (Jovićević Simin, Kalinić i Blažević, 2015.).

Njihovo osnovno obilježje očitivalo se u tome što su bile vrlo djelotvorne i sindikalno dobro organizirane, a zaposleni su imali visoke zarade. Nasuprot njima, talijanski jug obilježila su mala radnointenzivna poduzeća koja su bila manje uspješna, sindikalno neorganizirana, a zaposleni su imali niže zarade. Već u to vrijeme javljaju se nazivi „Prva ili naprednija Italija“ te „Druga ili nazadnija Italija“ (Jovićević Simin, Kalinić i Blažević, 2015.).

Sjevernjački model koji se odnosio na visoku serijsku masovnu proizvodnju, koja je bila namijenjena nacionalnom tržištu, ubrzo je prevladao jug - područje na kojem su se proizvodila visokotradicionalna dobra za poznate potrošače na lokalnom tržištu. Koncem ovoga razdoblja dolazi do zatvaranja brojnih poduzeća, pri čemu su ona velika zadržala isključive odnose s krajnjim potrošačima u području potrošnih i investicijskih dobara, dok su mala i srednja poduzeća počela izrađivati poluproizvode, dijelove i sklopove bez neposrednog odnosa s tržištem. Nastupila je podređenost velikom poduzetništvu (Jovićević Simin, Kalinić i Blažević, 2015.).

Ova zbivanja dovela su do usitnjavanja proizvodnje tijekom 70-ih godina prošloga stoljeća, odnosno do smanjivanja poreza i rasta sektora malog i srednjeg poduzetništva. Sve to utjecalo je na razvoj koncepta takozvane „Treće Italije“, koji se odnosi na povezivanje u poslovne sustave i mreže malog i srednjeg poduzetništva, na osnovnu postojećeg iskustva (Jovićević Simin, Kalinić i Blažević, 2015.).

Ovaj koncept osmislio je profesor Arnaldo Banjasko s Filozofskog fakulteta u Torinu, a krajem 1970-tih godina implementira se u praksu. Tadašnja mala gospodarstva siromašnog juga sporo su napredovala, a sjever Italije suočio se s velikom krizom. S druge strane, sjeveroistočna i srednja Italija bilježile su ubrzani gospodarski razvoj, što je izazvalo pažnju međunarodne javnosti (Humphrey i Schmitz, 1995.: 3).

U mnogobrojnim sektorima tada su dominirala mala poduzeća, što je pojedinim regijama dalo priliku za ubrzani gospodarski rast. U „Trećoj Italiji“ u to vrijeme je zaposlenost izvan sektora poljoprivrede rasla, a naročito u malom i srednjem poduzetništvu, što je pratio i značajniji rast nacionalnog dohotka. Ubrzani razvoj bio je povezan i s koncentracijom poduzeća u određenim sektorima i regijama, a ovi klasteri omogućili su bolje tržišno pozicioniranje tradicionalnih proizvoda, kao što su

obuća, trikotaža, kožna galanterija, namještaj, glazbeni instrumenti, poljoprivredno prehrambene industrije i slično (Jovićević Simin, Kalinić i Blažević, 2015.).

Novonastali klasteri imali su potencijal unapređenja proizvodnje, a njihov razvoj doveo je do stvaranja teritorijalnih proizvodnih sustava, koji su nazvani industrijskim okruzima koji se određuju kao mala područja u kojima je postignuta visoka koncentracija malih i visokospecijaliziranih poduzeća, približno između 1 000 i 3 000 (Jovićević Simin, Kalinić i Blažević, 2015.).

U narednoj dekadi dolazi do daljnjeg širenja ovih poduzeća i okruga, a dodatni poticaj dala je strategija diferencijacije proizvodnje. Misli se konkretno na primjenu novih tehnologija, poticanja inovacija i investicija.

Predmetno iskustvo Italije daje se kao ogledni primjer mogućih rješenja za nerazvijeni jug Italije. Smatra se kako je, uslijed bogatstva, komparativnih prednosti i ostalih obilježja ovih regija, moguće pokrenuti konkretniji razvoj njihova gospodarstva. Naglasak pri tome treba postaviti na proizvodnju, inovativnost, povezivanje poduzeća i razvoj poduzetništva, te izvoznu orijentaciju.

U ovaj proces posebice treba angažirati vladu i ostale vodeće dionike. Vidljivo je na postojećem iskustvu kako su njihovi napori bili usmjereni prema jačanju talijanskog poduzetničkog duha i mogućnosti, što je potrebno pokrenuti i u današnjici na primjeru juga Italije. Konačni cilj trebalo bi biti, između ostaloga, jačanje ekonomskog razvoja i konkurentnosti. Vlada bi u ovome procesu trebala potaknuti one mjere koje će unaprijediti razvoj malog i srednjeg poduzetništva, kako bi se nadmašila minimalna kritična granica ispod koje je njihov rast otežan.

Grupiranje u klasterne može se sagledati kao jedna od mogućih strategija, a što doprinosi ubrzanom razvoju, osvajanju tržišnih niša, povećanju izvoza i poticanju zapošljavanja. Točnije, riječ je o strategiji koja omogućuje rješenje postojećih problema nerazvijenog juga Italije.

3. REGIONALNA POLITIKA ITALIJE

Regionalna politika predstavlja jednu od temeljnih razvojnih politika na razini svake države. Riječ je o politici koja daje izravnu podršku konceptu ekonomskog, socijalnog i ostalog razvoja države, a jednako tako, njezine manjkavosti, nedosljednosti u praksi i drugi nedostaci mogu uzrokovati razvojne i ostale probleme.

3.1. REGIONALNA POLITIKA – DEFINICIJE I OBILJEŽJA

Regionalna politika primarni je predmet interesa regionalne ekonomike. Riječ je o pojmu koji integrira politička i ekonomska pitanja te ciljeve. Naime, u ekonomiji politika postaje sve više prisutna i predstavlja oznaku aktivnosti i mjera u svrhu dostizanja ciljeva i interesa. U tom kontekstu, ekonomsku politiku moguće je razmatrati s gledišta aktera, aktivnosti, mjera i realiziranih ciljeva.

Ekonomska politika, koja za cilj ima maksimizaciju pojedinačnog i kolektivnog blagostanja, može se razmatrati s mikro i makro aspekta. Mikro aspekt ekonomske politike odnosi se na ekonomske aktivnosti kućanstava, pojedinaca i njihovih organizacijskih formi u procesu proizvodnje, raspodjele, razmjene i potrošnje dobara. Makro aspekt podrazumijeva aktivnosti, mjere i ciljeve regija, država i integracija. Time se daje konkretizirati kako je regionalna politika dio makroekonomske politike (Bogunović, 2011.).

Regionalnu ekonomsku politiku u naravi obilježavaju razlike koje se sagledaju kao posljedice ekonomskih, socijalnih, političkih, prirodnih i ostalih obilježja. Iz navedenih razlika proizlaze i razlike u razini razvijenosti pojedinih područja, što stvara ozbiljne ekonomske i ostale probleme. Sukladno tome, regionalna politika može se pojmiti kao politika koja ima dvije ključne aktivnosti. Misli se na (Bogunović, 2001.: 56):

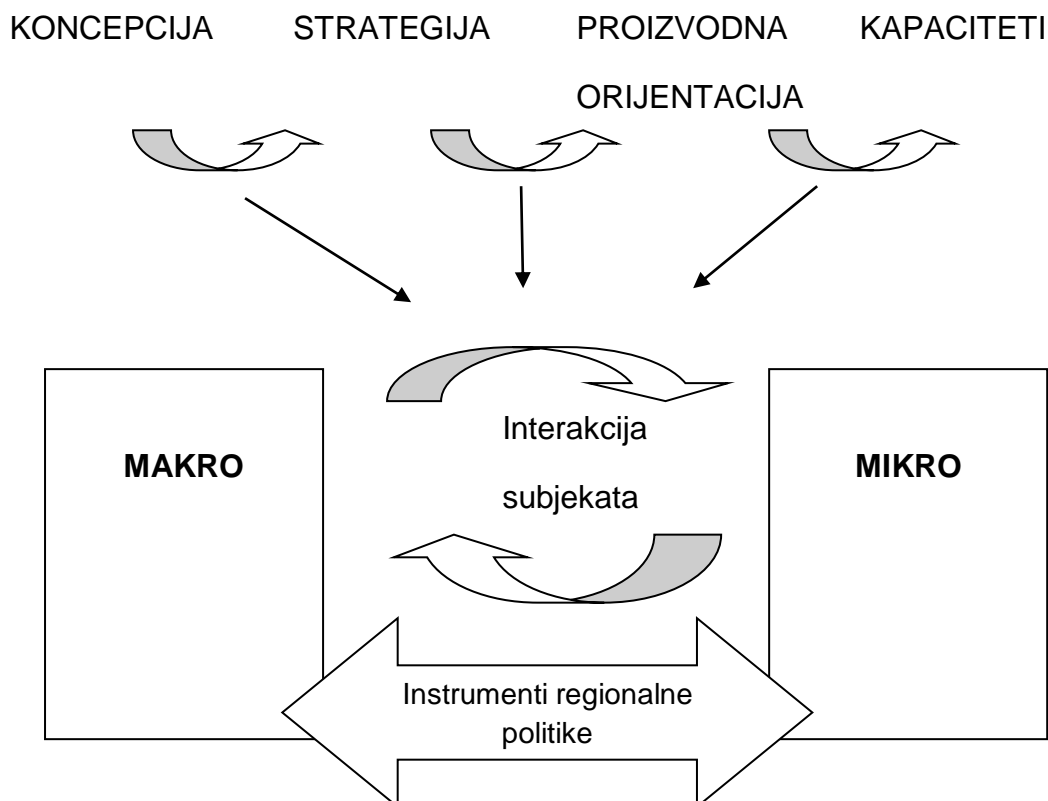
- „Stvaranje saznanja do kojih se dolazi utvrđivanjem realne slike stanja struktura;
- Izbor instrumenata i mjera ekonomske politike, koje se optimalno prilagođavaju problemima koji se žele riješiti.“

Prvi aspekt ili ključna aktivnost ove politike načelno se odnosi na utvrđivanje i objektiviziranje regionalnog potencijala te strukturnog i sektorskog rasporeda, kao i saznanje o kvaliteti. Pri tome se analiziraju i ocjenjuju institucionalni čimbenici u interakciji s gospodarstvom regije, te se provodi komparativna analiza s razvijenim okruženjem. Ova analiza argumentira činitelje koji su uvjetovali ekonomsko stanje i razjašnjava uporište buduće razvojne strategije.

Nakon provedene analize definira se instrumentarij ekonomskih mjera i procesa koje će dovesti do ujednačavanja razvoja, optimalnog iskorištavanja potencijala i unapređenja općeg stanja. Dakle, ekonomska regionalna politika ima za svrhu utvrditi postojeća regionalna stanja i odnose te unaprijediti dinamiku i kvalitetu razvoja.

Motivi i značaj te funkcionalnost ove politike mogu se predočiti na sljedeći način (Slika 2.).

Slika 2. Motivi i značaj regionalne politike

Izvor: izrada autorice prema: Bogunović, A. (2011.) *Regionalna ekonomika i politika*. Zagreb: Ekonomski fakultet Zagreb, str. 57.

Regionalna politika argumentira i ocjenjuje stanje regionalnog gospodarstva, a pri tome utvrđuje čimbenike koji su do njega doveli. Na temelju percepcije o aktualnom stanju ona daje uporište u buduće razvojne strategije. Na taj način se omogućuje prevladavanje uočenih slabosti, jačanje alokacijske funkcije tržišta te aktualiziranje optimalnog rješenja.

Kao takva, regionalna politika predstavlja koherentnu politiku razvoja koja je dugoročno usmjerena prema sljedećim segmentima (Bogunović, 2011.: 57):

- „Raspoloživi regionalni potencijali i stvaranje uvjeta za optimalnu valorizaciju i međuregionalnu mobilnost, kako bi se osigurala realizacija regionalne i nacionalne strategije;
- Rješavanje regionalnih strukturnih nesklada i ubrzanje razvoja slabije razvijenih područja;
- Otvaranje regionalnih struktura i stvaranje konkurentskih uvjeta, što potiče mobilnost potencijala i aktivnosti u prostoru, kao i međuregionalno širenje;
- Izbjegavanje politike razvojnih prosječnosti i nivelacija uz pomoć egzogene distribucije faktora;
- Promocija specifičnosti razvoja svake regije i njegove utemeljenosti na raspoloživim faktorima i razvojnim pretpostavkama.“

Daje se zaključiti kako je riječ o decentraliziranom modelu ekonomskog razvoja, koji integrira niz sudionika ovoga procesa. Riječ je o aktivnom odnosu nositelja ekonomske politike na promatranom prostoru, a posebna pažnja posvećuje se vladajućim organima i institucijama, poduzetništvu i lokalnoj zajednici.

3.2. POVIJESNI RAZVOJ REGIONALNE POLITIKE EUROPSKE UNIJE

Pri analizi regionalne politike Italije i njezina povijesnog razvoja, potrebno je naglasiti njezino članstvo u Europskoj uniji. S obzirom na to da je riječ o dugogodišnjoj državi članici ove nadnacionalne tvorevine, optimalnim se smatra analizirati razvojni tijek regionalne politike Europske unije, a koja se između ostaloga djelomice tiče i svake države članice.

Naime, Italija je punopravna država članica Europske unije od 1958. godine, a temelji regionalne politike Europske unije, koja se odnosi na sve države članice, postavljeni su 1957. godine u okviru Ugovora iz Rima. U razdoblju od početka njezina razvoja do 1987. godine formirana je Glavna uprava za regionalnu politiku (1968. godine), te je osnovan Europski fond za regionalni razvoj – EFRD (1975. godine). U narednim godinama, sve do 1992. godine dolazi do uključivanja strukturnih fondova u kohezijsku politiku, a do 1993. godine specificirane su sve stavke Ugovorom iz Maastrichta (Europska komisija, 2019.).

Već u samim začecima njezina razvoja utvrđena su osnovna načela regionalne politike Europske unije, koja slijede i poštuju nacionalne regionalne politike i strategije. Misli se na (Europska komisija, 2019.):

- Fokus na najsiromašnije regije i one koje značajno zaostaju za ostalim regijama u razvoju;
- Višegodišnje programiranje;
- Strateško usmjeravanje ulaganja;
- Uključenost regionalnih i lokalnih partnera kao presudnih dionika.

U začecima razvoja regionalne politike Europske unije definirani proračun iznosio je 64 milijarde ECU (engl. *European Currency Unit*). Konkretnije postavke nastupaju u novije vrijeme, točnije tijekom posljednje dekade 20. stoljeća. Ugovorom iz Maastrichta uvodi se Kohezijski fond, Odbor regija i načelo supsidijarnosti. Definiran je i Financijski instrument za smjernice u ribarstvu, a također su udvostručena sredstva za strukturne i kohezijske fondove te je posvećen poseban fokus na podršku rijetko naseljenim područjima (Europska komisija, 2019.).

Lisabonskom strategijom iz 2000. godine prioriteti Europske unije usmjereni su prema rastu i stvaranju novih radnih mjesta te inovacijama, a poštuju se i danas. Tome se ujedno prilagođavaju i prioriteti kohezijske politike EU. U narednim je godinama Uniji pristupilo deset novih država čime dolazi do porasta ukupnog broja stanovništva EU, ali BDP raste samo za 5%. Uslijed pristupanja novih članica dolazi do značajnijeg porasta proračuna. Prema tome, u ovome je razdoblju iznosio 213 milijardi eura za tadašnje države članice i dodatnih 22 milijardi eura za nove države članice (Europska komisija, 2019.).

U programskom razdoblju od 2007. do 2013. godine sredstva iz proračuna, koji je iznosio 347 milijardi eura, usmjeravaju se na neka ključna suvremena pitanja, kao što su (Europska komisija, 2019.):

- Istraživanje i inovacije (25% proračuna);
- Ekološka infrastruktura i suzbijanje klimatskih promjena (30% proračuna).

U razdoblju razvoja od 2014. do 2020. godine naglasak se postavlja na ulaganje za ostvarivanje ciljeva Strategije Europa 2020., odnosno prema dostizanju i održavanju pametnog, održivog i uključivog rasta u Europskoj uniji. Sve veći naglasak postavljen je i na socijalnu uključenost te rješavanje nezaposlenosti mladih. Proračun u tom razdoblju iznosi 351 milijardi eura (Europska komisija, 2019.).

U to se vrijeme naglasak postavlja na transparentnost i veću intenciju u stvaranju novih radnih mjesta, što predstavlja vodeće razvojne čimbenike.

Iako je već bilo riječi o NUTS podjeli nacionalnih teritorija, u ovome dijelu rada potrebno je detaljnije pojasniti značenje. Naime, za dobivanje statusa punopravne države članice Europske unije svaka država mora provesti konkretne pravne i institucionalne promjene. To je obvezujuća stavka za svaku potencijalnu državu članicu, što, između ostaloga, uključuje i harmonizaciju metodologije statističkih istraživanja. U tu svrhu razvijen je statistički teritorijalni ustroj Europske unije prema kojem je prostor podijeljen na statističke regije prema NUTS-u (engl. *Nomenclature of territorial units for statistics*). Riječ o Eurostatovom sustavu nomenklature statističkih prostornih jedinica, koji je uređen i propisan Uredbom EZ-a, Europskog parlamenta i Vijeća o donošenju zajedničke klasifikacije prostornih jedinica, a s ciljem jednostavnijeg praćenja regionalne statistike na čitavom teritoriju EU. Kriteriji podjele NUTS regija slijede u nastavku (Tablica 3.).

Tablica 3. NUTS nomenklatura

Razina	Minimum stanovnika	Maksimum stanovnika
NUTS I	3 000 000	7 000 000
NUTS II	800 000	3 000 000
NUTS III	150 000	800 000

Izvor: Bošnjak, S. i Tolušić, E. (2012.) NUTS II kao dio kohezijske politike Europske unije. Praktični menadžment, vol. 3., br. 5., str. 80.

Pri uspostavi ovih regija presudno je poštivanje postojećih administrativnih regija. Osim toga, značajno je u obzir uzeti i veličinu teritorija, homogenost regija, prirodno-geografske posebnosti, povijesnu tradiciju, razvijenost gospodarstva i ostalo. Ova podjela posebice je značajna jer omogućuje jednostavnost korištenja financijskih sredstava iz fondova EU, koji su presudni za ujednačavanje razvoja svih regija. To se argumentira činjenicom da su isti većinom namijenjeni slabije razvijenim i siromašnim regijama, koje se na ovaj način jednostavnije identificiraju. Potpora tim regijama može iznositi od 30% do 85%, ali potpora veća od 50% podliježe regulativi Europske unije (Bošnjak i Tolušić, 2012.). Razvijenije regije također imaju mogućnost korištenja sredstava. Kategorizacija na NUTS razine omogućuje i jednostavniju provedbu politike.

Na razini NUTS II regija (koje su prethodno identificirane i na primjeru Italije), provodi se kohezijska politika Europske unije, namijenjena solidarnosti i smanjivanju razlika. Općenito je navedena politika podržana ulaganjima iz Kohezijskog fonda, Europskog socijalnog fonda i Europskog fonda za regionalni razvoj. Treba istaknuti da Kohezijski fond mogu koristiti države članice koje se nalaze ispod 90% prosjeka BDP-a Europske unije. Namijenjen je manjem broju projekata u naravi ekologije i prometa, a najvažnije je da su oni od interesa za državu kandidatkinju i za Europsku uniju (Bošnjak i Tolušić, 2012.).

Regionalna politika Europske unije funkcionira na način da iz različitih izvora koristi sredstva za realizaciju postavljenih ciljeva i provedbu intervencija (Bošnjak i Tolušić, 2012.). Poseban naglasak pri tome postavlja se na poticanje ekonomskog i

socijalnog razvoja NUTS II regija koje se nalaze ispod 75% BDP-a po stanovniku od prosjeka Europske unije, a svrha je ujedno jačanje programa i projekata za unapređenje konkurentnosti.

3.3. POVIJESNI RAZVOJ REGIONALNE POLITIKE U ITALIJI

U okviru početnih pregovora u svezi regionalnog razvoja i regionalne politike na razini Europske unije, Italija se susrela s konkretnim ograničenjima i problemima. Integriranje Italije u ova pitanja bilo je zakašnjelog karaktera, a što se odrazilo kao posljedica nedostatnih organizacijskih kapaciteta domaćih institucija, nezadovoljavajuće tehničke podrške i nedostatka političke volje te angažmana (Fabbrini i Piattoni, 2008.).

Prvi od navedenih čimbenika odnosio se zapravo na nedostatak koordinacije između nacionalnih institucija koje surađuju s Europskom unijom i onih koje se bave strukturnim pitanjima. Još u razdoblju 80-ih godina prošloga stoljeća Italija nije imala ustrojen adekvatan ured za europske poslove, kao nacionalnu instituciju. Prvotni napor ove prirode zabilježen je krajem 80-ih godina prošloga stoljeća, kada dolazi do osnivanja Ureda za koordinaciju europskih politika (engl. *Department for Coordination of EU Policies*). Još u to vrijeme talijanske regije bile su ozbiljno zapostavljene od strane regionalne politike i financijske podrške Europske unije (Fabbrini i Piattoni, 2008.).

Postojeću situaciju dodatno je otežao i sljedeći faktor, nezadovoljavajuća tehnička podrška. Mislilo se konkretno na onu na području Mezzogiorno, odnosno krajnjem jugu Italije (od Rima i Pescara prema jugu). Ovo područje obuhvaća oko 41% zemlje i oko 36% stanovništva. Udio u ovim pokazateljima ostao je relativno stabilan od 1951. godine do danas. Za predmetno područje značajno je istaknuti ekonomske razlike u odnosu na sjever Italije, a koje su vidljive i iz analiziranih makroekonomskih pokazatelja. Pri tome se ističe kako Mezzogiorno u prosjeku generira manje od četvrtine talijanskog BDP-a. Jaz u prihodu između sjevera i juga Italije neznatno je smanjen između 1951. i 1975. godine, a od tada BDP Mezzogiorna iznosi oko 60% vrijednosti sjevernih regija (Trigilia, 2012.).

Područje Mezzogiorna od 1950.-ih godina predstavljalo je jedno od najvećih problemskih područja Europske unije, u kontekstu predmetne problematike, odnosno regionalnog razvoja. Godine 1950. osnovan je Fond za Mezzogiorno, kojim je potaknuta zemljišna reforma, ali i industrijski razvoj u kontekstu odobravanja povoljnih kredita i specijalnih državnih fondova. Također, propisane su u to vrijeme i porezne olakšice. Međutim, sve do 2006. godine za ovo područje nije postojala odgovarajuća podrška za potrebe pripreme, provedbe i kontrole strukturnih reformi i politika (Trigilia, 2012.).

U razdoblju od 2002. do 2006. godine nacionalna reformska pitanja i rasprave Italija je iznijela značajno uspješnije u okviru pregovora, nego što je to bilo zabilježeno u proteklom razdoblju. U to vrijeme, od strane Europske komisije naglasak je stavljen na tri ključna pitanja u okviru Prvog memoranduma (engl. *First Memorandum*). Misli se na (Fabbrini i Piattoni, 2008.: 19):

- „Osigurati pozitivan utjecaj kohezijske politike na konkurentnost i razvoj regija;
- Ciljati na realne potrebe;
- Osigurati visoko kvalitetan, jasan i dosljedan okvir za razvoj regija na području EU-15.“

Kao što je i vidljivo definirani prioriteti odnosili su se na sve države članice Europske unije, odnosno zemlje EU-15. Uzimajući u obzir današnja obilježja i prioritete regionalne i kohezijske politike Europske unije moguće je govoriti o podudarnostima, a manje o istovjetnim ciljevima.

Godine 2002. usvojen je Drugi memorandum (engl. *Second Memorandum*) koji je specificirao 11 specifičnih ciljeva Italije. Misli se na (Fabbrini, Piattoni, 2008.: 19):

- „Regionalnu koheziju;
- Povlačenje više sredstava za razvoj regija;
- Preferenciju kriterija za mjerenje uspješnosti – prednost kriteriju zaposlenosti nad kriterijem BDP-a i BDP-a po stanovniku;
- Posebnu pažnju prema otočnim regijama – Sicilija i Sardinija;
- Jaču konkurentnost kroz jačanje infrastrukture, razvoj institucija, zadovoljenje javnih potreba;

- Vlada – unapređenje procedura, integracija i suradnja;
- Usmjerenje regionalne politike prema regijama, osiguravajući im autoritet i prepoznavajući stvarne potrebe;
- Suradnju na svim razinama i u svim smjerovima;
- Modernizaciju javnih institucija.“

Može se zaključiti kako je Italija tek u ovome razdoblju, dakle od 2002. do 2006. godine, napravila konkretnije pomake u smjeru uspostave i razvoja regionalne politike. Po prvi puta je promovirala i obrazložila nacionalne prioritete i strateške ciljeve. O tome svjedoče i konkretni primjeri iz prakse.

U ranijim godinama 21. stoljeća mnoge regije Italije povukle su značajna financijska sredstva s ciljem unapređenja njihova gospodarskog i socijalnog razvoja. Primjerice, regija Mezzogiorno u Italiji sudjelovala je u sufinanciranju programskog razdoblja 2000.-2006. godine s iznosom od 630,6 milijuna eura. Pažnja je posvećena razvojnim projektima u području razvoja i primjene informacijskog sustava za poticanje sigurnosti, borbe protiv kriminala te vraćanja povjerenja u institucije i tehničku podršku (Europska komisija, 2019).

Također, regija Emilia-Romagna dobila je značajan iznos financijskih sredstava iz Fonda za solidarnost u svrhu obnove nakon potresa u 2012. godini. Ukupni iznos sredstava bio je 670 milijuna eura, a izvršene su hitna obnova obrazovnih i medicinskih objekata, opsežna obnova stambenih zgrada i industrijskih pogona te infrastrukture, obnova nasljeđa, izgradnja privremenog smještaja i slično (Europska komisija, 2019.), što je još jedna prilika za korištenje sredstava predviđenih za pomoć državama članicama Europske unije, nažalost u slučaju prirodnih katastrofa. Slični slučajevi zabilježeni su ranije, ali i u novije doba.

3.4. REGIONALNA POLITIKA ITALIJE U SUVREMENO DOBA

Ukupno gledajući, financijska sredstva za programsko razdoblje 2014.-2020. godine za potporu regionalnom razvoju u Italiji iznose 140,6 milijardi eura, od čega je 44,6 milijardi eura iz ESI fondova (OECD, 2019.).

Partnerski sporazum Italije i Europske unije pokriva četiri fonda: Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond, Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj i Europski fond za pomorstvo i ribarstvo. Usredotočuje se na sljedeće prioritete (European Commission, 2014.):

- Razvoj poslovnog okruženja pogodnog za inovacije povećanjem privatnih ulaganja u istraživanje i razvoj i inovacije, promicanjem razvoja e-gospodarstva, poticanjem pokretanja poduzeća, kao i rastom i konkurentnošću malih poduzeća;
- Uspostavljanje infrastruktura za provedbu gospodarskog rasta i zapošljavanja te učinkovitog upravljanja prirodnim resursima;
- Povećanje sudjelovanja na tržištu rada, promicanje socijalne uključenosti i poboljšanje kvalitete ljudskog kapitala povećanjem pristupa zapošljavanju najugroženijih skupina u društvu (mladima, ženama, starijim radnicima, migrantima i ljudima kojima prijete socijalna isključenost i siromaštvo), poboljšanjem kvalitete obrazovanja i osposobljavanjem te modernizacijom i jačanjem institucija tržišta rada;
- Podupiranje kvalitete i učinkovitosti javne uprave smanjenjem administrativnih opterećenja za poduzeća, promicanjem usluga e-uprave, osiguravanjem učinkovitosti pravosudnog sustava;
- Jačanje kapaciteta tijela uključenih u upravljanje programima ESI fondova, posebno u manje razvijenim područjima.

Treba istaknuti kako se na Partnerski sporazum nastavljaju operativni programi temeljem kojih se koriste fondovi, dok sporazum predstavlja tek okvir za korištenje. Navedeni prioriteti temelj su strategije razvoja Italije u srednjem i dugom roku.

Od 2013. godine talijanska Agencija za teritorijalnu koheziju pružila je tehničku potporu središnjim, regionalnim i lokalnim upravama u provedbi programa regionalne politike i investicijskih projekata te u području promicanja modernizacije javne uprave, kako bi se poboljšala učinkovitost javnih ulaganja. U programskom ciklusu 2014.-2020. godine uvedeni su novi inovativni instrumenti za jačanje administrativnih kapaciteta javne uprave uključene u upravljanje programima ESI fondova. Planovi za administrativno jačanje su zapravo operativne strategije koje postavljaju jasne rokove za poboljšanje u administrativnim procesima i kojima je dan visok politički prioritet. Neke od ključnih reformi koje su obilježile suvremenu regionalnu politiku Italije su (OECD, 2019.):

- U 2016. godini talijanska je vlada pokrenula Pakte za Jug s osam regija (Abruzzo, Molise, Campania, Basilicata, Apulija, Kalabrija, Sicilija i Sardinija), sedam metropolitanskih područja (Napulj, Bari, Reggio Calabria, Messina, Catania, Palermo i Cagliari) i grad Taranto;
- Operativni program "Metropolitanski gradovi 2014.-2020." podržava 14 gradova s naglaskom na pet prioriteta, a to su digitalna agenda metropolitanskih područja, održivost javnih usluga i urbane mobilnosti, usluge socijalnog uključivanja, infrastruktura za socijalno uključivanje, tehnička pomoć;
- Politika regionalnog razvoja u Italiji nakon krize također je doživjela određene reforme u području korištenja ESI fondova s ciljem stabilizacije i osiguravanja više razine javnih ulaganja, posebno u manje razvijenim regijama;
- Talijanska Strategija za unutarnja područja integrirana je politika prilagođena različitim mjestima s ciljem smanjenja demografskog pada u mnogim ruralnim područjima poboljšanjem kvalitete osnovnih usluga, odnosno obrazovanja, zdravstva i mobilnosti;
- Unutar talijanske Strategije za unutarnja područja, odabrana su 72 projektna područja diljem regija, pokrivajući 1072 općine i 2 milijuna stanovnika (3% ukupnog stanovništva i 17% nacionalnog teritorija).
- Poseban naglasak postavlja se na promicanje novih mogućnosti za gospodarske aktivnosti i radna mjesta;
- U okviru kohezijske politike Europske unije Italija je uvijek naglašavala važnost izgradnje infrastrukture.

Treba istaknuti kako su razvijene jedinice za dugoročno planiranje ili strateško predviđanje. One redovito provode strateška predviđanja i projekcije politika, koje su povezane s raznim ciljevima i planiranim učincima. Na regionalnoj razini, javna tijela redovito provode dugoročne analize, kao što je primjer Instituta za regionalno ekonomsko programiranje u Toskani (IRPET). Putem ovih aktivnosti podržavaju dugoročno regionalno planiranje, što je bitan činitelj uspješne, učinkovite i održive politike regionalnog razvoja (OECD, 2019.).

Značajna odrednica talijanske regionalne politike u suvremeno doba je i Strategija pametne specijalizacije u Italiji. Ona predstavlja strateški okvir za izradu i provedbu politika istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija (OECD, 2019., Research Italy, 2019.).

Nacionalna strategija pametne specijalizacije identificira dugoročne investicijske prioritete koji se dijele na regije i ključne dionike. Ovaj strateški dokument u praksi osigurava komplementarnost nacionalnih i subnacionalnih politika kako bi se postigao sinergijski efekt u provedbi politike. Osim toga, potrebno je spomenuti i Organizaciju industrijskog razvoja regije Mezzogiorno (tal. *Associazione per lo Sviluppo dell'Industria nel Mezzogiorno*). Ova privatna neprofitna organizacija ima za cilj analizirati gospodarstvo južnih regija Italije, s naglaskom na pravovremeno razvojno planiranje i razvoj odgovarajuće strategije (OECD, 2019.).

4. REGIONALNA POLITIKA I FONDOVI

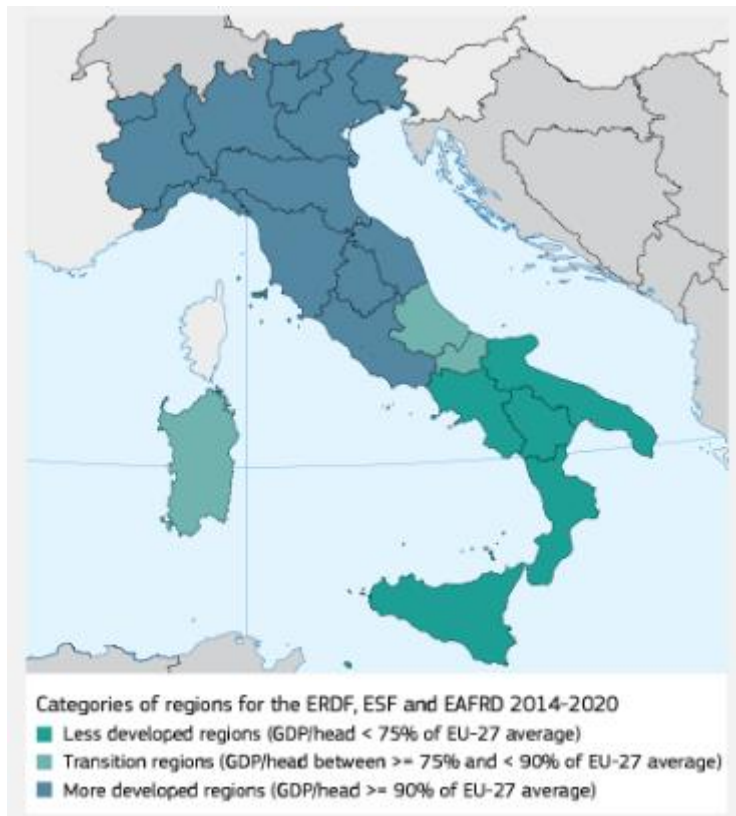
Nakon razrade osnovnih značajki, obilježja i povijesnih prednosti i nedostataka regionalne politike Italije, kao i aktualnih suvremenih tendencija, namjera je obrazložiti i argumentirati značaj pojedinih fondova u kontekstu provedbe i jačanja ove ekonomske politike. U ovome poglavlju daje se pregled pojedinih fondova i iznosa financijskih sredstava za provedbu regionalne politike. Također, predloženi su i odabrani primjeri uspješne prakse.

4.1. ZNAČAJ FONDOVA U PROVEDBI REGIONALNE POLITIKE ITALIJE

Ukupan budžet koji je Italiji dodijeljen u okviru ESI fondova za tekuće razdoblje (2014.-2020.) iznosi 44,63 milijardi eura, koji se koriste kroz 75 nacionalnih i regionalnih programa, kako bi se osigurala realizacija temeljnih strateških ciljeva. Misli se na rast zaposlenosti, istraživanje i inovacije, unapređenje stanja u okolišu i slično. Također, ovim ciljevima dodijeljeno je i 30,50 milijardi eura nacionalne pomoći, a opća svrha, između ostaloga, jest i unapređenje regionalnog razvoja (European Commission, 2019a., 2019c.).

U nastavku slijedi kategorizacija talijanskih regija i financiranje ESI fondovima (Slika 3.)

Slika 3. Kategorizacija talijanskih regija i financiranje ESI fondovima 2014.-2020. godine

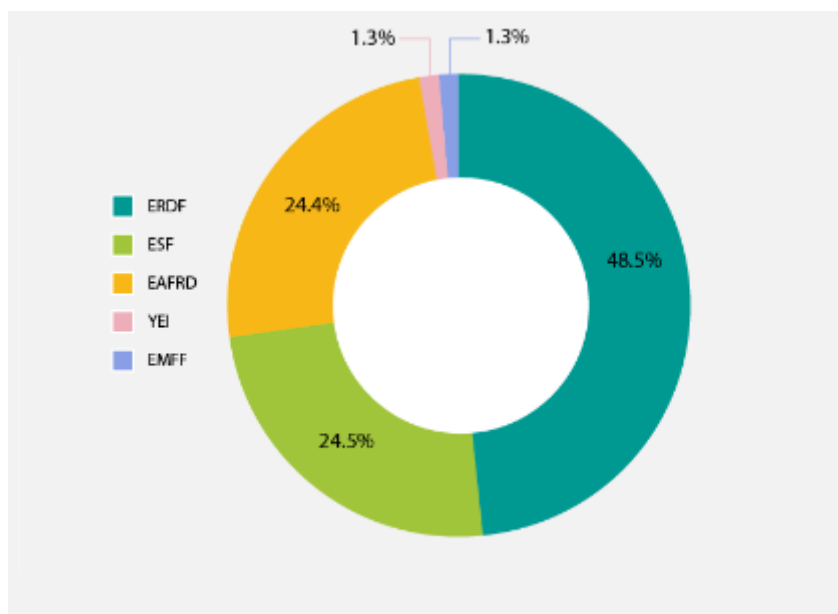

Izvor: European Commission (2019a.) *European Structural and Investment Funds – Italy*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/what/investment-policy/esif-country-factsheet/esif_funds_country_factsheet_it_en.pdf (14.06.2019.).

Danim prikazom još jednom se potvrđuje kako je talijanski jug znatno siromašniji i slabije razvijen od sjevera. Ove regije nalaze se ispod 75% prosjeka Europske unije i imaju prioritet u povlačenju predmetnih sredstava. Tranzicijske regije bilježe između 75% i 90% prosjeka Europske unije prema stupnju razvijenosti BDP-a po stanovniku, dok sjevernije regije premašuju 90% prosjeka Europske unije (European Commission, 2019a).

Pregled vrijednosti sredstava iz pojedinih ESI fondova, na primjeru Italije slijedi u nastavku (Grafikon 1.).

Grafikon 1. ESI fondovi u Italiji 2014.-2020.

Izvor: European Commission (2019a.) *European Structural and Investment Funds – Italy*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/what/investment-policy/esif-country-factsheet/esifunds_country_factsheet_it_en.pdf (14.06.2019.).

Najveći udio sredstava pomoći odnosi se na Europski fond za regionalni razvoj, 48,5% ili 20,75 milijardi eura. Slijede Europski socijalni fond s 24,5% ili 10,47 milijardi eura, te Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj s 24,4% ili 10,44 milijarde eura. Preostalih 2,6% ili 1,1 milijarda eura alocirana je gotovo u jednakom iznosu na Europski fond za pomorstvo i ribarstvo te na posebnu Inicijativu za zapošljavanje mladih.

Sukladno ranije navedenom, osnovni prioriteti prema kojima se usmjeravaju ovi fondovi odnose se na (European Commission, 2019a.):

- Razvoj inovacijskog poslovnog okruženja – uz poseban naglasak na malo i srednje poduzetništvo na čitavom području Italije;
- Efikasnu infrastrukturu i upravljanje prirodnim resursima – tendencija ka održivoj ekonomiji;
- Povećanje participacije na tržištu rada – jačanje poslovnog integriranja mladih i cjeloživotnog obrazovanja;
- Jačanje socijalne uključenosti;
- Razvoj administrativnih kapaciteta.

Vidljivo je kako se u skupini prioriteta nigdje ne spominje isključivo regionalni razvoj ili ujednačavanje regionalne razvijenosti. To ne znači da se ovaj cilj smatra manje značajnim ili da se izostavlja iz identificiranja prioriteta, već je isti podržan svim navedenim.

Alokacija sredstava iz ovih fondova prema tematskom području slijedi redom (European Commission, 2019c.):

- Konkurentnost malog i srednjeg poduzetništva – 15,2 milijarde eura;
- Održivo i kvalitetno zapošljavanje – 9,4 milijarde eura;
- Zaštita okoliša i učinkovitost resursa – 8,4 milijarde eura;
- Obrazovanje – 7,2 milijarde eura;
- Socijalna uključenost – 7,2 milijarde eura;
- Istraživanje i inovacije – 6,8 milijardi eura;
- Niskouglično gospodarstvo – 6,1 milijardi eura;
- Prilagodba klimatskim promjenama i prevencija rizika – 5 milijardi eura;
- Mrežna infrastruktura - transport i energija – 3,4 milijarde eura;
- Informatičke i komunikacijske tehnologije – 2,9 milijardi eura;
- Tehnička pomoć – 2,3 milijarde eura;
- Efikasnost javne administracije – 1,2 milijarde eura;
- Nadzor i kontrola – 17,2 milijuna eura.

Uz poticaj ESI fondova do 2020. godine, od Italije se očekuju konkretni rezultati. Općenito je moguće govoriti o napretku u svim strateškim područjima.

Pregled pojedinih očekivanih rezultata je sljedeći (European Commission, 2019a.):

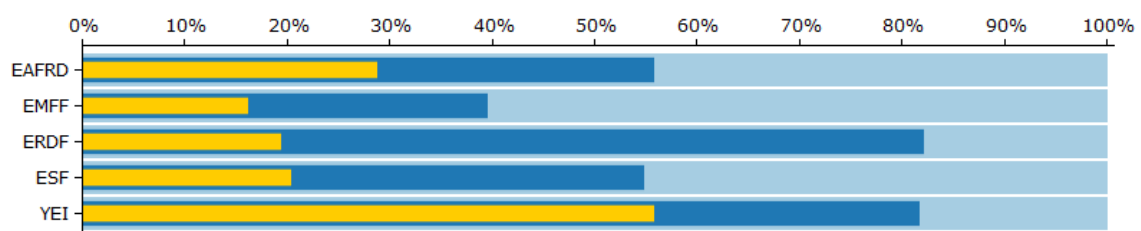
- Zaposlenost – povećanje zaposlenosti na razinu od 67%-69%, uz prilagodbu usluga zapošljavanja za više od 800 000 mladih;
- Obrazovanje – reducirati rano napuštanje obrazovanja za više od 3,2 milijuna građana;
- Poduzetništvo – ulaganja u preko 42 000 poduzeća (mala i srednja), podrška za 8 700 start up poduzeća i otvaranje 23 400 novih izravnih radnih mjesta;
- Prijevoz i infrastruktura – 2,7 milijarde eura uložiti u unapređenje željezničke i pomorske infrastrukture;

- Socijalna uključenost – reducirati siromaštvo i socijalnu isključenost za 1,1 milijun ljudi;
- Okoliš i energija – 4 milijarde eura investicija u niskougljičnu ekonomiju, 405 MW dodatnih kapaciteta proizvodnje obnovljive energije, poboljšane usluge pročišćavanja vode za 4 000 000 ljudi;
- Informatičko-komunikacijska infrastruktura – 2 milijuna dodatnih kućanstava koja koriste širokopojasni pristup;
- Istraživanje i razvoj – 1,53% BDP-a usmjeriti u ovome smjeru i 3 600 novih istraživača;
- Turizam – povećanje od 5,1 milijun turističkih dolazaka godišnje;
- Javna administracija – 3 000 projekata;
- Poljoprivreda i ruralni razvoj – podržati 20 000 mladih poljoprivrednika, 19% ruralne populacije s adekvatnom ICT podrškom;
- Ribarstvo – neto profit od 30% i dvostruko povećanje organske proizvodnje.

Moguće je zaključiti kako je riječ o konkretnim SMART ciljevima. Točnije, misli se na određene, mjerljive, ostvarive, objektivne, realne i vremenski određene ciljeve. Kroz ciljeve i očekivane rezultate moguće je prepoznati mogućnost ublažavanja regionalnih nejednakosti raznim strateškim aktivnostima i usmjerenjima.

U nastavku slijedi prikaz implementacije ESI fondova u Italiji (Grafikon 2.):

Grafikon 2. Implementacija ESI fondova u Italiji u 2018. godini

Izvor: *European Commission (2019c.) Italy. Dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/IT#> (08.07.2019.).*

Danim prikazom vidljivo je kako su iskazani udjeli ugovorenih financijskih sredstava u okviru fondova, kao i udio do sada iskorištenih. Od ukupno planiranih sredstava Italija

je u 2018. godini potrošila oko 23% sredstava. Najviše sredstava povučeno je u okviru Inicijative zapošljavanja mladih, a (od fondova) slijede Europski fond za ruralni razvoj i Europski socijalni fond. U odnosu na ostale države Europske unije, treba istaknuti kako je Italija loše rangirana s obzirom na uspješnu iskorištenost ovih fondova. Slabo rangirane države prema udjelu isplaćenih sredstava pri tome su također Slovačka i Hrvatska. Iako je prema ugovorenosti situacija nešto bolja, Italija se i dalje svrstava u države slabijeg napretka. Vodeće države pri tome su Belgija, Nizozemska, Velika Britanija, Portugal i Finska. Prema isplaćenosti sredstava dominiraju Luksemburg, Irska, Austrija, Finska i Švedska (EU projekti, 2019.).

4.2. PRIMJERI DOBRE PRAKSE

U ovome dijelu poglavlja, u svrhu potvrde značaja regionalne politike Europske unije i ESI fondova u jačanju regionalne politike Italije, daju se odabrani primjeri razvojnih projekata. Misli se na one koji su provedeni u nerazvijenim regijama Italije. Također, na ovaj se način nastoji argumentirati mišljenje kako je regionalni razvoj talijanskih regija potaknut različitim ESI fondovima. Prikazuju se projekti koji su sufinancirani sredstvima u proteklom razdoblju 2007.-2013. godine.

4.2.1. ONDA BLU

U okviru Osi II sufinanciran je projekt unapređenja kvalitete i higijensko sanitarnih uvjeta ribarskog poduzeća Onda blu, na Siciliji. Svrha je bila unapređenje kvalitete i sigurnosti rada zaposlenika, kao i jačanje te razvoj poduzeća. Ukupan iznos financijskih sredstava iznosio je 665 523 eura, a sufinancirani dio iznosio je 379 918 eura. Financiranje je odobreno u okviru Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo (European Commission, 2019a.).

Obnova opreme uključivala je hladnjače, spremnike, građevinske radove, instalaciju sustava za pročišćavanje, kao i kupnju malog broda u svrhu upravljanja objektima akvakulture na moru. Poduzeće je postiglo svoje ciljeve modernizacije i za vrijeme snažnih ekonomskih ograničenja uspjelo je povećati zaposlenost za 2 jedinice, od kojih je jedna žena (European Commission, 2019a.).

U kontekstu regionalnog razvoja ovaj projekt doprinosi na nekoliko načina. Prvenstveno se doprinosi promociji značaja ove djelatnosti, čime se unaprjeđuje i interes za njezinim razvojem. Osim toga, treba istaknuti kako su ovim projektom potaknuti i ostali dionici za uključivanje u slične prakse, a time se unaprjeđuje prethodno stanje po pitanju kvalitete i sigurnosti poslovanja.

4.2.2. PRESTITO D'ONORE

Sljedeći projekt nosi naziv Prestito d'onore, a proveden je u regiji Marche. Bio je posvećen stvaranju poticajnog okruženja za rad i unaprjeđenje zaposlenosti. Naime, regija je ovim putem poduprijela ideju pružanja resursa i odgovarajućeg osposobljavanja pojedincima koji nisu bili zaposleni, uz korištenje mikrokredita i malog te srednjeg poduzetništva kao instrumenta za borbu protiv nezaposlenosti. Misli se na nezaposlene osobe u dobi od 18 do 60 godina ili žene starije od 35 godina koje se zapošljavaju i žele osnovati vlastiti posao. U kontekstu navedenoga odobravani su srednjoročni mikrokrediti u iznosu od 25 000 do 50 000 eura te su pružene smjernice za prvu godinu poslovanja (Secchi, 2015.).

Tijekom triju dvogodišnjih ciklusa (2006.-2008., 2010.-2012., 2013.-2015.) uspostavljeno je oko 1 300 novih poduzeća, od kojih polovicu čine osobe mlađe od 35 godina, a jedna trećina žene. Ukupni trošak projekta iznosio je 37 900 000 eura, od čega je iz Europskog socijalnog fonda povučeno 7 900 000 eura (Secchi, 2015.).

4.2.3. JASLICE U GRADU DRÒ

Ovim projektom sufinanciran je projekt koji je za cilj imao zadovoljenje potrebe za jaslicama u gradu Drò, u talijanskoj regiji Trentino-Alto Adige. Cilj projekta bio je obnoviti i proširiti postojeću zgradu kako bi se stvorile nove jaslice, korištenjem građevinskih tehnika s malim utjecajem na okoliš i potrošnjom energije.

Obnova zgrade u središtu grada pokazala se znatno jeftinijom i učinkovitijom idejom pa se pristupilo ovome procesu. Rad je uključivao dodavanje sustava za izolaciju vanjskih zidova, rušenje nepotrebnih struktura kao što su vanjski žljebovi, dodavanje fotonaponskog postrojenja na krov, integriranje solarnog toplinskog sustava u cijeloj

zgradi i proširenje učionice u vrtiću. Renoviranjem su korišteni obnovljivi materijali, kao što je drvo, za prirodno hlađenje zgrade.

Projekt je realiziran u roku od dvije godine. Drò je od prvog dana ostvario trenutačno smanjenje ugljika. Zgrada proizvodi emisije CO₂ od samo 4,55 kg / m² godišnje, što predstavlja 35% smanjenje u odnosu na prethodno stanje. Procjenjuje se da godišnja potrošnja električne energije iznosi 38 572 kWh, od čega 63% potječe iz obnovljivih izvora (European Commission, 2019b.).

Kao rezultat ovih postignuća za uštedu energije, zgrada je certificirana od strane sustava za ocjenjivanje zelene zgrade, *Leadership in Energy and Environmental Design*. Ukupna investicija za projekt iznosila je 1 367 956 eura, a Europski fond za regionalni razvoj doprinio je s 328 309 eura kroz Operativni program „Autonomna pokrajina Trento“ za programsko razdoblje 2007. - 2013. godine (European Commission, 2019b.).

5. ZAKLJUČAK

Italija predstavlja ogledni primjer države koja se suočava s ozbiljnim regionalnim disparitetima uslijed neprovođenja adekvatne razvojne politike tijekom povijesnih razdoblja. U današnjici se često govori o vrlo siromašnom jugu Italije, koji unatoč bogatoj resursnoj osnovi, komparativnim prednostima i iznimnom ekonomskom potencijalu, biva iznimno nerazvijen, a što utječe i na nepovoljno političko, socijalno i drugo okruženje na ovome području. S druge strane, sjeverni dio Italije daleko je razvijeniji, a na to su uvelike utjecala zbivanja tijekom proteklih razdoblja koja su se odnosila na individualne ekonomske i poduzetničke strategije, koje su dovele do ekonomskog napretka i socijalnog blagostanja.

Iako je riječ o dugogodišnjoj državi članici Europske unije, što implicira njezino sudjelovanje u regionalnoj politici koja za cilj ima ravnomjerni razvoj nacionalnih teritorija, vidljivo je kako je Italija dugo vremena zanemarivala nacionalne interese i pitanja regionalnog razvoja. Konkretniji napredak zabilježen je tek u suvremeno doba, posebice početkom 21. stoljeća. U to vrijeme razvija se institucionalna podrška ovim pitanjima, a dolazi i do većeg angažmana vodećih dionika ovoga procesa.

Strateški interesi Italije koji su definirani početkom 21. stoljeća vrijede i danas. Po pitanju regionalne politike situacija je daleko bolja pa se u budućnosti očekuje i konkretniji napredak u ovome smjeru. Osim što Italija ima razvijenu regionalnu politiku, koja naglašava važnost razvoja nerazvijenih i tranzicijskih regija, evidentno je postojanje i razvojnih strategija ove prirode. Također, u praksi se dugi niz godina govori o konceptu Treće Italije koji predstavlja idejno rješenje ili dio ukupne strategije uravnoteženja regionalnog razvoja. Koncept se temelji na razvoju klastera kroz jačanje i povezivanje malih i srednjih poduzeća. Neki od takvih primjera evidentni su i danas, na razini određenih regija. Ogledni primjer je projekt koji je proveden u regiji Marche, a imao je jednaki cilj, pored niza ostalih.

Vidljivo je kako se kroz ESI fondove značajni udio financijskih sredstava usmjerava upravo prema području regionalnog razvoja. Prioritet su pri tome nerazvijene regije Italije, a danas je proveden značajan broj uspješnih projekata. Smatra se kako je to

uvelike utjecalo na ostvareni ekonomski rast južnih regija Italije, koje i dalje ipak zaostaju za sjeverom, a posebice za prosjekom Europske unije. Unatoč tome, uslijed ozbiljnosti problema i iznimnih regionalnih dispariteta, smatra se kako je nerealno očekivati ozbiljniji napredak u kratkom vremenu. Smatra se kako je predmetne promjene, poticajne mjere i sustave nadzora potrebno provoditi u kontinuitetu i usporedno pratiti napredak u željenom smjeru.

LITERATURA

Knjige:

- Bogunović, A. (2001.) *Ekonomске интеграције и регионална политика*. Zagreb: Ekonomski fakultet Zagreb
- Bogunović, A. (2011.) *Regionalna ekonomika i politika*. Zagreb: Ekonomski fakultet Zagreb
- Fabbrini, S. i Piattoni, S. (2008.) *Italy in the European Union: redefining national interest in a compound policy*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield
- Humphrey J. i Schmitz H. (1995.) *Principles for promoting clusters & networks of SMEs*. University of Sussex U.K.: Institute of Development Studies
- Institut za razvoj malih i srednjih preduzeća (2004.) *Preduzetnički menadžment – biznis plan i biznis programi*. Beograd: Institut za razvoj malih i srednjih preduzeća

Članci:

- Bjelajac, S. (2010.) *Regionalna sociologija: od makroregije do mikroregije*. Titius, vol. 3., br. 3., str. 45.-50.
- Bošnjak, S. i Tolušić, E. (2012.) *NUTS II kao dio kohezijske politike Europske unije*. Praktični menadžment, vol. 3., br. 5., str. 79.-84.
- Jovičević Simin, Kalinić, M., Blažević, Z. (2015.) *Koncept treća Italija – Zemlja mikropoduzeća i klastera*. Praktični menadžment, vol. 6., br. 1., str. 91.-96.
- Trigilia, C. (2012.) *Why the Italian Mezzogiorno did not Achieve a Sustainable Growth*. Cambio. Anno II. Dicembre 2012, br. 4, str. 136.-148.

Internet izvori:

- Deutsche Welle (2019.) *Jad i bijeda talijanskog juga*. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/jad-i-bijeda-talijanskog-juga/a-18666869> (13.06.2019.)

- EU projekti (2019.) *Kako države EU napreduju u korištenju ESI fondova?*
Dostupno na: <https://www.eu-projekti.info/kako-drzave-eu-napreduju-u-koristenju-esi-fondova/> (21.08.2019.)
- European Commission (2014.) *Summary for Partnership Agreement in Italy 2014-2020.* Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/partnership-agreement-italy-summary-oct2014_en.pdf (08.07.2019.)
- European Commission (2019a.) *European Structural and Investment Funds – Italy.* Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/what/investment-policy/esif-country-factsheet/esi_funds_country_factsheet_it_en.pdf (14.06.2019.)
- European Commission (2019b.) *Italian community turns old building into energy-efficient creche.* Dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/italy/italian-community-turns-old-building-into-energy-efficient-creche (14.06.2019.)
- European Commission (2019c.) *Italy.* Dostupno na: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/IT#> (08.07.2019.)
- Europska komisija (2019.) *Povijest regionalne politike.* Dostupno na: http://ec.europa.eu/regional_policy/hr/policy/what/history/ (14.06.2019.)
- Eurostat (2019.) *Regions database (economic accounts, demographic statistics, labour market statistics).* Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/regions/data/database> (13.06.2019.)
- Grzegorek, J. i Wierzbicki, A. P. (2019.) Multiple Criteria Evaluation and Ranking of Social Penetration of Information Society Technologies. *Journal of Telecommunications and Information Technology.* 2012 (4), str. 2.-14.
Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/272168533_Multiple_Criteria_Evaluation_and_Ranking_of_Social_Penetration_of_Information_Society_Technologies (13.06.2019.)
- Najbolje iz Italije (2019.) *Regije Italije od A do Z.* Dostupno na: <http://www.najboljeizitalije.rs/najbolje-iz-italije/zanimljivosti/regije-italije-od-a-do-z.html> (13.06.2019.)

- OECD (2019.) *Italy*. Dostupno na: <http://www.oecd.org/cfe/Italy.pdf> (14.06.2019.)
- Research Italy (2019.) *Smart Specialisation Strategy*. Dostupno na: <https://www.researchitaly.it/en/smart-specialisation-strategy/> (21.08.2019.)
- Secchi, A. (2015.) *Credit to create entrepreneurs*. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=1618> (14.06.2019.)
- Simongini, L. (2019.) *Regional disparities, Italian or European pain?* Dostupno na: <https://www.prometeia.it/prometeiamio/int/our-vision/regional-disparities-italian-or-european-pain> (21.08.2019.)
- World Bank (2019.) *Italy (GDP, population, GNI)*. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/italy> (08.07.2019.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Regije Italije	6
Slika 2. Motivi i značaj regionalne politike.....	15
Slika 3. Kategorizacija talijanskih regija i financiranje ESI fondovima 2014.-2020. godine	27

POPIS TABLICA

Tablica 1. NUTS 1 i NUTS 2 regije Italije.....	7
Tablica 2. BDP, nezaposlenost, siromaštvo – NUTS regije Italije 2017. godine.....	8
Tablica 3. NUTS nomenklatura	19

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. ESI fondovi u Italiji 2014.-2020.....	28
Grafikon 2. Implementacija ESI fondova u Italiji u 2018. godini	30

SAŽETAK

Italija je punopravna država Europske unije od samih početaka. Unatoč tome, danas se suočava s ozbiljnim regionalnim disparitetima, koji predstavljaju dugogodišnji problem. Oni su posljedica povijesnih zbivanja u okviru ekonomije, politike i suradnje države s Europskom unijom. O obuhvatu ovoga problema svjedoči i međunarodno poznati termin siromašnog juga Italije i bogatog sjevera. Konkretniji napredak u dosljednosti i razvoju regionalne politike zabilježen je s početkom 21. stoljeća, a od tada se intenziviraju naponi prema poticanju razvoja regija Italije. Izniman poticaj ovome procesu daju Europski strukturni i investicijski fondovi.

Cilj rada je istražiti značenje i važnost regionalne politike na primjeru jedne države. Pored toga, cilj je obraditi specifičnosti regionalne politike Italije, te ukazati na osnovna ograničenja, probleme i moguća rješenja. Svrha rada je ukazati na značaj Europske unije u stabilizaciji regionalnih nejednakosti i u jačanju njezine regionalne politike na primjeru stare države članice.

Strateški interesi Italije s početka 21. stoljeća vrijede i danas, ali se prilagođavaju konkretnijim prioritetima razvoja Europske unije. Vrijedi također istaknuti koncept Treće Italije koji predstavlja idejno rješenje ili dio ukupne strategije uravnoteženja regionalnog razvoja, poznat dugi niz godina, a temelji se na razvoju klastera kroz jačanje i povezivanje malih i srednjih poduzeća. Neki od takvih primjera evidentni su i danas, a u budućnosti se očekuje daljnji razvoj. Osobit poticaj tome mogu dati sredstva iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova, koja Italija treba znatno učinkovitije koristiti, iako postoje primjeri dobre prakse kao što je u radu dokazano.

Ključne riječi: regionalna politika, Italija, Europska unija, Europski strukturni i investicijski fondovi.

SUMMARY

Italy has full membership of the European Union from its beginnings. Nonetheless, today it is faced with serious regional disparities, which represent a long-standing problem. They are the result of historical events within the economy, politics and cooperation with the European Union. The coverage of this problem is witnessed by the internationally known term of the poor South of Italy and the rich North. Concrete progress in the consistency and development of regional policy has been recorded from the beginning of the 21st century. Since then numerous efforts has been intensified to encourage the development of Italian regions. The European Structural and Investment Funds are an unprecedented stimulus in this process.

The aim of the paper is to explore the meaning and the importance of regional policy on the example of a chosen state. In addition, the aim is to address the specificities of Italy's regional policy and to point out the basic constraints, problems and possible solutions. The purpose of the work is to point to the importance of the European Union in stabilizing regional inequalities and in strengthening its regional policy, on the example of the European Union's old member state.

The strategic interests of Italy from the beginning of the 21st century are still valid, but they are adjusted to new concrete priorities of the development in the European Union.

It is important to highlight the concept of Third Italy, which represents the conceptual design or a part of the overall strategy for balanced regional development. It is known for a long time and it is based on the cluster development through strengthening and cooperations between small and medium enterprises. Some examples are still evident today, and their further development is expected in the future. A particular impetus can be seen from the European Structural and Investment funds, that should be used more effectively in Italy, even though there are examples of good practice which are also confirmed in this work.

Key words: regional policy, Italy, European Union, European Structural and Investment Funds.